

Μητροπολίτου
Γουμενίσσης, Άξιουπόλεως & Πολυκάστρου
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Ἡ Ὁρθοδοξία
προφητική φωνή κρίσεως καί κλήσεως τοῦ κόσμου
(στό μεταίχμιο δυό χιλιετιῶν)

ΓΟΥΜΕΝΙΣΣΑ 1999

*Ὁμιλία πού ἐκφωνήθηκε κατόπιν σεπτῆς ἐντολῆς τῆς Ἱερᾶς
Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, στό Μητροπολιτικό Ναό Ἀ-
θηνῶν, κατά τή θεία Λειτουργία τῆς Κυριακῆς της Ὁρθοδοξίας,
28-2-1999, προεξάρχοντος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου
Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Χριστοδούλου, μέ τή συμμετοχή
τῶν Σέβ. Μητροπολιτῶν μελῶν τῆς Δ.Ι.Σ τῆς 142ας Συνοδικῆς πε-
ριόδου, παρουσία τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Κωστή Στε-
φανόπουλου. Ἐκφωνήθηκε μέ περικοπές, ἀλλά δημοσιεύεται
στήν ἐκτενέστερη μορφή της.*

“Εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος”.

Μακαριώτατε,

ἐξοχότατε κύριε Πρόεδρε,

ἅγιοι Πατέρες,

ὅσοι ἐκ τοῦ ἱεροῦ καταλόγου καί ὅσοι πιστοί,

“ἡμῶν τό πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καί σωτήρα ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν”¹.

Ὡς πολίτες τῆς οὐρανο-επιγείου Ἐκκλησίας καί συνάμα τῆς ἐπιγείου πατρίδος μας, συνθλιβόμενοι ἤδη ὑπό τό κράτος τῶν ἐπισυμβαινόντων ἐνταῦθα καί ἀλλαχοῦ (μέ τήν εὐαισθησία τῆς χριστιανογενοῦς καί ἐλληνοπρεποῦς ἀνθρωπιᾶς), ἰδού καί ἐμεῖς σήμερα μέ τήν χαρμολύπη τοῦ ὀρθοδόξου ἠθους συγκροτοῦμε πανηγυρική σύναξη λατρείας τοῦ Θεοῦ καί αἴνου τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

α) Ἰστάμεθα σ' αὐτόν τόν ἱερό χῶρο τῆς νεότερης ἱστορίας μας, ὅπου πάμπολλες συγκυρίες ἰδίως κατά τόν δύοντα αἰῶνα ἄφησαν ἀποτυπωμένη –δοξολογικά ἢ θρηνητικά– τήν εὐχάριστη εἴτε δυσάρεστη μνήμη τους. Ἀναπολοῦμε τό μήνυμά τους καί ταυτόχρονα ὀσφραινόμεθα τήν ὀσμή τῆς πνευματικῆς εὐωδίας τῆς διαιώνιας ἐκκλησιαστικῆς προῖστορίας καί ἱστορίας, πού ἀδιάκοπως κοινωνεῖ καί ἀπαύστως δοξολογεῖ τόν ἐν Τριάδι Ἐνα Θεό τῆς χριστιανικῆς ἀποκαλύψεως. Καί ἐν ταύτῳ ἐνορῶμεν διά τῆς πίστεως “ὄρασιν ἦν εἶδον” οἱ Προφῆτες· “θεώμεθα” διά τῆς ἀποστολοπαραδότου θεοσέβειας τήν ἔκσταση τῶν αὐτοπτῶν τῆς Μεταμορφώσεως· καί προορῶμεν διά τῆς ἀποκαλυπτικῆς ἐλπίδος τά ἔσχατα, τήν ἐν Χριστῷ αἰωνική μεθιστορία τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ σύμπαντος κόσμου².

Ἐνορῶμεν... θεώμεθα... προορῶμεν ὅλα αὐτά... Πῶς εἶναι δυνατόν;

Καί ὁμως, αὐτό εἶναι ἡ θεία Λειτουργία, τήν ὁποία συνεπιτελοῦμε, μέ προεξάρχοντες τούς λειτουργοὺς καί συμμετέχοντες τούς λειτουργημένους. Ναί, ἡ θεία Λειτουργία εἶναι ἡ μεγαλύτερη καί ζῶσα εἰκόνα τοῦ μυστηρίου τῆς σωτηρίας, τοῦ γεγο-

νότος τῆς σωτηρίας, τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας, πού σήμερα πανηγυρικά ἐορτάζουμε τήν κάποτε ἀναστήλωσή της στίς συνειδήσεις τῶν εὐσεβῶν καί ὀρθοδόξων χριστιανῶν. Ζοῦμε καί βιώνουμε, ὁ καθένας στό βαθμό τῆς καθαρτικῆς καί ἐνθεωτικῆς δεκτικότητος καί μεθεκτικῆς δυνατότητός του, τήν βασιλεία τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ ὁποία ὡς ἀδάπανος Χάρη μετεχομένη ἀπό τούς θεόφρονες συνιστᾷ τήν ἐπίγῃ καί ὑπέρ τούς οὐρανούς ἐνθεαστική πραγματικότητα τῆς Ἐκκλησίας, πραγματικότητα πού ὀρίζεται ἀπό τόν φωτιστή τῆς Ἀθήνας, τῆς Ἑλλάδος καί ὅλης τῆς ἐλληνιστικῆς οἰκουμένης ἀπόστολο Παῦλο ὡς “τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τό πλήρωμα τοῦ τά πάντα ἐν πάσι πληρουμένου”³. Μέσα σ' αὐτήν τήν μυστηριακή βεβαιότητα καί πληρότητα, ἀπευθύναμε κι ἐμεῖς σήμερα τά προσευχητικά μας αἰτήματα γιά τήν εἰρήνη τούς σύμπαντος κόσμου, τήν εὐστάθεια τῶν ἁγίων τοπικῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ καί τήν ἐν Χριστῷ ἐνότητα, τ.ἔ. ἀνακεφαλαίωση καί σωτηρία, τῶν πάντων⁴.

β) Ἐντός ὀλίγου θά λιτανεύσουμε διά τῶν ἱερῶν εἰκόνων τήν ὀρθοδοξία καί τήν ὀρθοπραξία, τ.ἔ. τή ρεαλιστική θεοκοινωνία μας. Θά ἐπαναλάβουμε μιά λιτανεία, μιά ἔξοδο καί φανέρωση αὐτῆς τῆς θεοκοινωνίας πρὸς τόν κόσμο, πού σημαίνει δέηση συνάμα πρὸς τόν Θεό καί κλήση - “ἔρχου καί ἴδε” πρὸς τόν κόσμο. Εἶναι μιά λιτανεία πού, πρὶν φθάσει ὡς παρακαταθήκη μέχρις ἡμῶν, διῆλθε ἀπό τό χρόνο τῶν Μακεδόνων, τῶν Κομνηνῶν, τῶν Παλαιολόγων, τοῦ Σχολαρίου, τῶν Νεομαρτύρων, τῶν Λογάδων τοῦ Γένους· ἀπό τόν καθαγιασμένο (εἰ καί καθημαγμένο σήμερα) χῶρο τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντίνου Πόλεως καί τῶν λοιπῶν παλαιφάτων Πατριαρχείων καί τῶν ἱερῶν σεμνωμάτων τῆς Ρωμοσύνης· ἀπό τό πνευματικά κατοχυρωμένο καί ἀναπαλλοτριωτο ἦθος τό τῆς Ὁρθοδοξίας προμάχων καί τοῦ Γένους καυχημάτων. Εἶναι μιά λιτανεία τῆς θεανθρώπινης καί δοκιμασμένα ἀνθρώπινης ταυτότητος τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανοῦ ἀνθρώπου, ὡς πρόταση ζωῆς στό ἀντιπρότυπο τοῦ ἀπροσώπου καί ἀριθμοποιουμένου ἀτό-

μου τῆς ἰσοπεδωτικῆς μαζοποιήσεως καί οἰκονομικῆς παγκοσμιοποιήσεως⁵.

Αὐτή ἡ λιτανευτική (ταυτόχρονα δεητική καί κλητική) ἔξοδος πρὸς ἐπανευαγγελισμό τοῦ κόσμου ἀποτελεῖ ἀναπόδραστο χρέος τῆς ἐλεήμονος καρδιᾶς τῆς Ὁρθοδοξίας, σήμερα περισσότερο ἀπὸ ἄλλοτε, καθὼς ἀνδρώνεται μιά νέα (ἴσως, ἡ ἔσχατη) “εἰκονομαχική” περίοδος τοῦ κόσμου⁶.

Ἀποκρυπτογραφώντας τὰ πολλαχόθεν προωθούμενα μηνύματα τῆς μετανεωτερικῆς ἐποχῆς μας, διαπιστώνουμε ὅτι οἱ πανίσχυροι ἐργοδότες τῆς σημερινῆς ἐκρηκτικῆς προόδου ἐτοιμάζονται νά ἐπενδύσουν τὰ τεχνολογικά προγράμματα τῆς λεγόμενης “παγγνωσίας”, “παντοδυναμίας” καί “παγκυριαρχίας”⁷ στὸν 21ο αἰῶνα μέ ταχύτερους ρυθμούς ἀνελέγκτων ἐφαρμογῶν. Οἱ σοφοί του δύνοντος ἢ μᾶλλον τοῦ προώρου ἀρξαμένου νέου αἰῶνος μέ πρόσφατες ἀναλύσεις καί ἐπιστημονικὲς ἢ καί φιλοσοφικὲς προβλέψεις σαφῶς ὁμιλοῦν γιὰ τὴν “Νέα Ἐποχή” τῆς αὐθυπαρξίας καί αὐτοαξίας τοῦ κόσμου, τῆς αὐθερμηνείας καί αὐτονομηματοδοτήσεως, τῆς αὐτοπραγμάτωσης καί αὐτολατρείας. Βεβαίως, οἱ πάντες κατανοοῦμε ὅτι τέτοια συνθήματα οὐσιαστικὰ ἐκφράζουν ἄκρως ἰδιοτελεῖς καί (ἐπομένως) ἐπικίνδυνα εὐφυεῖς κύκλους, πού φιλοδοξοῦν οἱ ἴδιοι νά προσδώσουν καί νά καρπωθοῦν τό καταχρηστικό νόημα τοῦ ἀναμενόμενου κόσμου τοῦ 21ου αἰῶνος καί τῆς νέας (ὡς πότε, ἄραγε;) χιλιετίας! Ἐνδέχεται ὅλοι αὐτοί νά συστήσουν νέα ἐπιβιώσιμα σχήματα καί συμμαχίες παγκόσμιας ἀποικιοκρατίας, μεθοδεύοντες τὴν συγκρητιστικὴ ὁμογενοποίηση πολιτισμῶν, θρησκευτῶν, οἰκονομῶν, κοινωνιῶν, διότι μιά τέτοια κατάσταση θά ἀποτελεῖ εὐχείρωτον ἄθυρμα τῶν μεγάλων συμφερόντων⁸. Καί τοῦτο, ὑπὸ τό πρόσχημα μιᾶς διεθνοῦς εἰρήνης καί ἀσφάλειας, πού ὡστόσο θά ἰσοπεδώνει κάθε ἰδιαιτερότητα ἀντὶ νά συνεργεῖ στὴν ἰσότιμη συνύπαρξη· πού θά ἐξουδετερώνει τίς ἀντιστάσεις ἐλευθερίας ἀντὶ νά εἰρηνοποιεῖ σεβόμενη πρωτίστως τὴν ἐλευθερία τῶν ἀνθισταμένων· πού θά συναيرهῖ τὰ ἐθνικὰ διανθρώπινα σύνολα σέ μάζες ὑπηκόων ἀντὶ νά κοινωνικοποιεῖ τὴν πανανθρώπινη ἰσότητα· πού θά ἐλέγχει δυναστικά τὴν πανανθρώπινη

μοίρα αντί να πείθει τίς ανθρώπινες καρδιές σέ ἓνα κοινό ἄθλημα εἰρηνικῆς συμβιώσεως καί τουλάχιστον στοιχειώδους ἀνθρώπινης καταλλαγῆς.

Ἐνόψει μιᾶς τόσο βαθειᾶς καί εὐρείας μεταλλαγῆς, ποικίλα ἰδεολογικά νεοπλάσματα (οἱ λεγόμενες παραθρησκεῖες) σπεύδουν ἤδη νά διαβρώσουν τήν παγκόσμια ἀγορά ἰδεῶν. Ἀποβλέπουν σέ μιά δυναμικότερη ἀλλοτριωτική παρέμβαση σ' αὐτό τό νεφελῶδες πολιτιστικό, θρησκευτικό, φιλοσοφικό, κοινωνικό γίνεσθαι, πρὸς ἴδιον ὄφελος, καθώς πλέον «πάντων χρημάτων μέτρον οὐχ ὁ ἄνθρωπος (τῆς ἀρχαίας καί τῆς οὐμανιστικῆς ἱστορικῆς περιόδου), οὐχ ὁ Θεάνθρωπος (τῆς δισχλιετοῦς ἐκκλησιαστικῆς παρουσίας), ἀλλά τά οἰκονομικά μεγέθη (καί ὀπίσω αὐτῶν οἱ μεταλλαγμένοι "imperatores")».

Ἐνας ἰδιότυπος καί ἀλαζονικότερος "Ναβουχοδονόσωρ"⁹ ὀρθώνει σιγά σιγά τήν χρυσή εἰκόνα του στήν ἀποκαλυπτική Βαβυλωνία τοῦ "νέου κόσμου", ἀπαιτώντας ἀπό τοὺς ἀμήχανους ὑπηκόους τῆς παγκοσμιοποιήσεως θεϊκή λατρεία, χωρίς νά ὑπόσχεται καμία βελτίωση τουλάχιστον στό κοινωνικό καί οἰκολογικό γίνεσθαι, ἀλλά τούναντίον ἐπισείοντας κατά πάσης ἀξιπρεποῦς ἀντιστάσεως σήμερα μέν τή "διπλωματική" σπάθη τῶν πυραύλων, αὔριο δέ τήν ἀποτελεσματικότερη σπάθη τῆς παρεμβάσεως στό γενετικό ὑλικό των ἀνεπιθυμητῶν πληθυσμῶν κ.ο.κ.

Ἴσως κάποιος, σωφρονέστερος τοῦ ὁμιλοῦντος, νά δίδει ἀρκετή ὑπερβολή στά λεχθέντα. Εἴθε ἐκεῖνος μέν νά ἐπαληθευθεῖ, κι ἐμεῖς νά διαψευσθοῦμε. Ἀποστολή μας ὡς κληρικῶν δέν εἶναι ἡ "προφητεία" τοῦ ζοφεροῦ μέλλοντος, ἀλλά ἡ προφητικῆ ἐξαγγελία τοῦ ἑνός καί μοναδικοῦ Εὐαγγελίου καί τῆς ἀμετακίνητης βεβαίας ἐλπίδος μας στήν ἐσχατολογική ὀλοκλήρωση τοῦ πανσωστικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου μᾶς Ἰησοῦ Χριστοῦ.

γ) Πάντως, καί μέ τήν μετριοπαθέστερη ἐκδοχή γιά τά σχεδιαζόμενα στήν ἀνατέλλουσα νέα χιλιετία, ὅπως καί νά τό κάνομε, ἡ χριστιανοσύνη καί μάλιστα ἡ ἀκεραία, ἀπλανῆς καί ἀειθαλῆς ἐκφρασή της, ἡ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολή, καλεῖται νά ἀπαν-

τήσει στήν πρόκληση ενός κόσμου άπροσδιορίστου πνευματικής ιδιοσυγκρασίας, μεταλλαγμένου στή χοάνη τής έκκοσμικευμένης δυτικής χριστιανοσύνης, ό όποϊος άγνοεϊ παντελώς τήν πραγματική διαδικασία τής νηπτικής μετανοίας καί θεοκοινωνίας, παλεύει άθεεϊ μέ τά συμπαρομαρτοῦντα δεινά του πολιτιστικοῦ γιγαντισμοῦ του καί προπαντός άναζητεϊ τήν ψυχήν του.

Βεβαίως, αὐτός ό κόσμος δέν εἶναι κάτι ξένο άπό μᾶς, μέ τήν ἔννοια ότι οἱ πάντες εἴμεθα πλάσματα τοῦ ενός Θεοῦ, στόχος τής δικῆς Του πανσωστικῆς φροντίδος καί συνυπεύθυνοι συνεργοί τής παγκόσμιας ιστορίας στό χῶρο καί τό χρόνο πού μᾶς άναλογεϊ. Οἱ όποιες ἐπισημάνσεις διαφορετικότητος δέν άποκλείουν, αλλά σηματοδοτοῦν τή διαλεκτική των άμοιβαίων σχέσεων, τῶν ἐπιρροῶν καί τῶν ανταλλαγῶν.

Ἄλλωστε ἡ ἐμβίωση τής ἐκκλησιαστικῆς μας παραδόσεως μᾶς χρεώνει μέ τή μεγάλη όφειλή καί τό μεγάλο πλεονέκτημα τής αγάπης, ἡ όποία ἀναλύεται σέ “καῦσιν καρδίας ὑπέρ πάσης της κτίσεως, ἡγουν ὑπέρ τῶν ἀνθρώπων, καί τῶν ὀρνέων, καί τῶν ζῶων, καί τῶν δαιμόνων, καί ὑπέρ παντός κτίσματος”¹⁰.

δ) Ἐδῶ ὅμως ἀρχίζουν τά ἐρωτήματα καί οἱ προβληματισμοί: τί σχέση μπορεϊ νά ἔχει αὐτή ἡ στάση ζωῆς μέ τήν διακονία προσώπων, κοινωνιῶν, πολιτισμῶν καί θρησκευῶν, πού εὐνοεῖται άπό τήν πολυ-πολιτιστική ἀναζήτηση καί προοπτική τοῦ κόσμου καί ειδικότερα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ κόσμου; ποιό εἶναι τό ἐξαγωγίμο ἀγαθό τής Ὀρθοδοξίας γιά τόν όποϊο ἐνδιαφέρεται ἡ Εὐρώπη, καί ἄν βέβαια αὐτό μόνο εἶναι ἡ κύρια συνιστώσα τής ὀρθόδοξου πίστεως καί ζωῆς, τήν όποία κατά βάθος ἐπιποθεϊ νά γνωρίσει ό εὐρωπαϊός συμπολίτης μας; ποιοί φορεῖς καί μέ ποιό τρόπο καί σέ ποιούς ἀποδέκτες θά κομίσουν τή δική μας ὀρθόδοξη πολιτιστική πρόταση; κατά τή διαδικασία αὐτῆς τής ἐπικοινωνίας, θά παραιτηθοῦμε άπό τήν εὐθύνη τής προφητικῆς καταγγελίας τοῦ διαπιστωμένου χάσματος μεταξύ ρητορικῆς καί πραγματικότητος¹¹ καί τῶν κραυγαλέων ἀντινομιῶν τής διεθνοῦς πολιτικῆς πού άσκεῖ ἡ ἐν μέρει ἡμετέρα καί ἐν πολλοῖς

άλλοτρία Εύρώπη; ποιά είναι τά όρια μεταξύ πολιτικής άλληλεγγύης και έντιμης χριστιανικής μαρτυρίας, άγαπώσης έν άληθεία;

Είναι έρωτήματα τά όποια φαίνεται πώς μέχρι σήμερα δέν άπαντήθηκαν συστηματικά. Μάλλον έπαφίεται στή φορά τών πραγμάτων νά δώσει πρακτικές λύσεις, για τίς όποιες έκ τών ύστέρων θά καταγραφεί ή θεωρία.

ε) Καταρχήν, ό κόσμος μάς διακατέχεται από μιά έντονη άβεβαιότητα και άνασφάλεια, μαζί μέ μιά μοιρολατρική - θά έ-λεγα - προσδοκία λυτρωτικοϋ και εύτυχοϋ διεξόδου. Αυτό προδίδει άπουσία σταθερών έρεισμάτων, ρευστότητα πιστευμάτων, έλλειψη έμπειριών που θά μπορούσαν νά βεβαιώσουν τήν καρδιά του για τήν άληθινότητα και μονιμότητα τών έπιλογών της. Παρ' όλες τίς έκπληκτικές τεχνολογικές προόδους, έχει στενέψει άσφυκτικά ό όρίζοντας τών άνθρωπίνων καρδιών· δέν ύπάρχει ή διόραση τών έσω, ή καθαρή όραση τόν έξω, ή ένόραση τών άνω, ή προόραση τών επέκεινα. Καί τοϋτο, διότι ό κόσμος άγνοεί τό όπτικό όργανο πραγματικής θεοπτίας τής μακραίωσης έκκλησιαστικής νηπτικής μας παραδόσεως, δηλαδή τήν χαρισματικώς καθαρμένη καρδιά, τόν χαρισματικώς φωτισμένο νοϋ, όπως άγνοεί και τήν θεραπευτική διαδικασία τής καθάρσεως, “πρός φωτισμόν τής γνώσεως τής δόξης τοϋ Θεοϋ έν προσώπω Ίησοϋ Χριστοϋ”¹².

Ώστόσο, δέν χρειάζεται πολλή έρευνα για νά διαπιστώσουμε ότι σήμερα ό δυτικός-εύρωπαϊκός κόσμος, προδομένος από ιδεολογίες, άπογοητευμένος από πολιτικές, άπελπισμένος από τά άδιέξοδα τής ίδιας ύλοφροσύνης, έπιστρέφει στή θρησκεία¹³. Πρόκειται, όμως, για τήν έπανάληψη ένός τραγικοϋ έργου που πρωτοανέβηκε πρό 2000 χρόνων στή σκηνή τής γνωστής τότε οίκουμένης “ούσης κατειδώλου”^{13α}. Φαίνεται μέν, αλλά κατ' ούσίαν δέν είναι, και τόσο παρήγορο αυτό τό φαινόμενο.

Οϋτε μάς ίκανοποιεί τό γεγονός ότι ή Εύρώπη άναζητεί σήμερα από τίς θρησκεΐες και τίς Έκκλησίες νά τής προσφέρουν κάτι τό “πνευματικό”, νά τής άποκαλύψουν τίς δικές τους άρχές

καί θεωρίες ζωῆς γιά μιά πραγματικά δυναμική συμβολή στή νέα νοηματοδότηση τῆς Εὐρώπης, πρὸς καταλλαγή καί ὀλοκληρωτική ἀνάπτυξη μιᾶς κοινωνίας ἀνθρώπινης καί χρηστικῆς¹⁴.

Διότι ἡ μὲν νέο-θρησκευτικότητα τοῦ κόσμου δέν σημαίνει ἐπιστροφή στή μόνη ἀλήθεια, ἀλλὰ ψυχολογική ἀναζήτηση κάποιας μεταφυσικῆς διεξόδου πρὸς ἓνα εἰδωλοποιημένο “θεό” ἀπὸ τούς πολλούς πού ἤδη πωλοῦνται στήν παγκόσμια καί ἰδίως στή δυτική ἀγορά, ἀσιατικῆς, ἀφρικανικῆς ἢ μεσαιωνικῆς προελεύσεως! Καί ὁ πλουραλισμός τῶν θρησκευτικῶν μηνυμάτων ζωῆς (πού ἡ συνδρομή τούς ἐνδιαφέρει τήν Εὐρώπη ὡς πρὸς τήν κοινωνική χρησιμότητά της) θά συμβάλει στήν ἀλληλοκατανόηση καί τήν συνύπαρξη τῶν ἀνθρωπίνων πολιτιστικῶν συνόλων· ἀλλά ταυτόχρονα ἐπιβεβαιώνει καί συντηρεῖ τήν σύγχυση πού προκάλεσε ἡ μακρά πρακτική καί θεωρητική ἀποστασία ἀπὸ τήν ἀποκαλυμμένη νηπτική ὁδὸ θεοκοινωνίας μέ τόν ζῶντα Θεό, τῆς ἀρχαίας ἐνιαίας ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως¹⁵.

ς) Λοιπόν, μετὰ ἀπὸ τόσους αἰῶνες χριστιανικῆς ἱστορίας, αὐτὴ εἶναι ἡ καρποφορία τῆς Εὐρώπης καί τοῦ δυτικοῦ κόσμου: Καί ἂν ἀπὸ παρόμοια ἀντίληψη περί θρησκείας ἐμφορεῖται καί παρ’ ἡμῖν ἡ πολιτική, πολιτιστική, ἐκπαιδευτική καί λοιπὴ ἄρχουσα τάξη, τότε δέν γνωρίζω, ἂν θά ἔπρεπε ὡς Ἐκκλησία νά συνεισφέρουμε στήν Εὐρώπη καί στήν ἀνυποψίαστη δική μας “ἐλίτ” τήν ἐκκλησιαστικὴν πολιτιστικὴν ἐκδοχὴν ἢ κάτι πολὺ ἀναγκαιότερο. Ἐνοῶ τὸν ὀρθόδοξο τρόπο μαθητείας στήν ἱστορικὴ ἀποκάλυψη τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στό Εὐαγγέλιο τῆς καθολικῆς σωτηρίας ὅλου τοῦ κόσμου καί ὅλων των αἰώνων, ὅπως ἀδιάκοπα τό κηρύττει καί τό πραγματώνει στή ζωὴ τοῦ ὅλου σώματός της ἡ Ἐκκλησία μας μέ ἐξέχοντα ὑποδείγματα τούς Ἁγίους.

Αὐτό τό ζωογόνο, ἐλπιδοφόρο καί εἰρηνοποιό μήνυμα χαρᾶς καί δυναμισμοῦ, ἀγώνων καί προοπτικῆς (καί μόνον αὐτό, καί πάνω ἀπὸ ὅλα κυρίως αὐτό), μέ τίς ἀνυπολόγιστα λυτρωτικές, σωστικές καί δημιουργικὲς συνέπειές του, ὀφείλουμε ἐμεῖς πρῶτοι ἐδῶ στήν Ἑλλάδα νά τό ἀνακαλύψουμε πάλι στό “καταχωνιασμένο” βάθος τῆς βαπτισμένης καί μυρωμένης καρδιᾶς

μας¹⁶ και να τό αφήσουμε να αναδυθεῖ και να δεσπόσει στη συνείδησή μας, ὡστε ὡς τρόπος ζωῆς να αποτελέσει τή δική μας πρόταση ἐπικοινωνίας μέ τούς ἐταίρους μας τῆς Εὐρώπης.

ζ) Γνωρίζω και ὄλοι το γνωρίζουμε ὅτι, ἐπηρεασμένοι ἀπό εἰσαχθέντα ἀντιθρησκευτικά κηρύγματα τοῦ ἀκράιου διαφωτισμοῦ, ἡ νεοελληνική κοινωνία και ἰδίως οἱ δυτικοτραφεῖς μορφωμένοι μας ἔχουν μιὰ ἔντονη ἐφεκτικότητα ἀπέναντι στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, δηλαδή στή μόνη ὑπαρκτή, ἀληθινή και γνήσια ἔκφραση τῆς Ὁρθοδοξίας και τοῦ ἑλληνορθοδόξου πολιτισμοῦ μας.

Και μάλιστα, ἀκόμη και σήμερα, ὅσοι μιλοῦν για Ὁρθοδοξία, τήν ἐννοοῦν ὡς ἰδέα, ὡς ἔθιμα, ὡς πολιτιστικό ἀγαθό, ὡς κτίσματα και μορφές καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, ὡς ὑπολογίσιμο ὑπόλειμμα λαϊκῆς θρησκευτικότητος, ὡς κλειστό χῶρο ἐπικυριαρχίας τοῦ “μεσαιωνίζοντος” κλήρου, ὡς ἐμπορεύσιμο ἐθνικιστικό σύνθημα, ὡς μοχλό παρεμβάσεως στό Βαλκανικό χῶρο.

Γί αυτό και ἀρκετοί ἔως πολλοί φορεῖς τῶν τεσσάρων ἐξουσιῶν (ἰδίως οἱ τῆς τετάρτης λεγόμενης “ὑπερεξουσίας”) μέ μιὰ πουριτανική θεώρηση τῆς χρησιμότητός της και μιὰ ἐθνικιστική κατάφαση τῆς παρουσίας της ἀπλῶς ἀνέχονται τήν Ἐκκλησία ὡς Ν.Π.Δ.Δ. και σαφῶς τήν διαχωρίζουν ἀπό τήν παράδοση τῆς Ὁρθοδοξίας· ἀποδέχονται μιὰ ἰδέα (κατ’ οὐσίαν ἀνυπόστατη) και ἀπορρίπτουν ἐμμέσως τό θεανθρώπινο ἱστορικό σῶμα τῆς χριστιανικῆς ἀλήθειας και ζωῆς.

Τίθεται λοιπόν ἕνα βασανιστικό για μᾶς ἐρώτημα: Αὐτοί μέν οἱ φορεῖς, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς τους, ἔχουν τήν θεσμική εὐχέρεια να ἐκφράσουν τήν σύγχρονη νεοελληνική πεμπτουσία ὡς πολιτιστική συνεισφορά στόν Εὐρωπαϊκό πλουραλισμό. Ὡστόσο, μέ τέτοια ἀντίληψη για τήν Ὁρθοδοξία και τόση ἄγνοια για τήν Ἐκκλησία, πῶς θά ἐκφράσουν τόν ψυχισμό τοῦ λαοῦ μας και τήν ψυχή τῆς παραδόσεώς μας, πού εἶναι βαθειά, ἀδιαίρετα και ἀσύγχυτα ἑλληνορθόδοξη;

Αντιλαμβάνομαι καί κατανοῶ. Δέν ἐπιμερίζω σ' αὐτούς μεγαλύτερη εὐθύνη ἀπ' ὅ,τι στούς “φραγκολεβαντίνους” διαφωτιστές τοῦ νεοελληνικοῦ κρατιδίου μας, καί σέ μᾶς, ὅπωςδήποτε, τούς ποιμένες.

η) Ὅφειλω, ὅμως, νά καταγγείλω κι ἐγώ ἀπό αὐτό τό ἐπίσημο βῆμα μιά μεγάλη πλάνη κι ἓνα μεγάλο ψέμα πού κρατεῖ αἰχμαλώτους σέ ἐρεβῶδες σκότος τόσους ἀδελφούς συνέλληνες:

— εἶναι ψέμα ὅτι ὁ Χριστιανισμός ἀποτελεῖ θρησκευτική ἐπινόηση καί ἰδεολογία· Χριστιανισμός εἶναι τό σῶμα τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ, ἡ Ἐκκλησία, μιά πραγματικότητα πέρα ὡς πέρα ἐμπειρική, ἀπτή, ἱστορική συνάμα καί ὑπέρ-ἱστορική, θεϊκή καί ἀνθρώπινη¹⁷.

— πλανῶνται ὅσοι ἐπικαλοῦνται ποικίλες ἐκδοχές περὶ Ὁρθοδοξίας· μιά καί μόνη ὑπάρχει: ἡ Ὁρθόδοξη Χριστιανική Ἐκκλησία, πού ζεῖ τόσους αἰῶνες καί θά ὑπάρχει πέραν τῶν αἰῶνων καί ἐμπεριέχει καί σώζει τήν ἱστορική σάρκα τοῦ Ἑλληνισμοῦ· δέν εἶναι ἰδιοκτησία ἢ δικαιοδοσία οὔτε ἡμῶν τῶν Κληρικῶν οὔτε κανενός ἄλλου· δέν μᾶς ἀνήκει, ἀλλά τῆς ἀνήκουμε· οὔτε σώζεται ἀπό τόν πουριτανισμό μας οὔτε χάνεται ἀπό τήν κακοήθη μικρότητά μας·

— αὐτό πού εἶναι, καί αὐτό πού ἔχει νά προσφέρει ἡ Ἐκκλησία στόν κόσμο δέν εἶναι κάποιες ἐγκόσμιες ἠθικές ἀρχές οὔτε κάποιες μεταφυσικές ιδέες· ἡ Ἐκκλησία εἶναι, ἔχει καί προσφέρει τήν ἐμπειρία τοῦ ζῶντος Θεοῦ, τήν μοναδική ὁδό θεοκοινωνίας καί θεουργίας, μέ τόν σαφή ρεαλισμό τῶν ἱερῶν μυστηρίων καί τόν ἐπίμονο ρεαλισμό τῆς ἀσκήσεως¹⁸ ὅλων των ἀπ' αἰῶνος θεωμένων καί σωσμένων μελῶν μιᾶς ἱστορικῆς κοινότητος πού ἀγκαλιάζει Παλαιά καί Καινή Διαθήκη καί θά ἐκτείνεται πέραν τῆς συντελείας τῶν αἰῶνων. Αὐτή ἡ ἐμπειρία, ταυτόχρονα μυστήριο Χάριτος καί ἱστορία γεγονότων, καί οἱ φορεῖς καί ἐκφραστές της συναποτελοῦν τήν πραγματικότητα τῆς Ἐκκλησίας¹⁹.

Ἐπιτρέψτε μου, νά ὑποκύψω στόν πειρασμό μιᾶς ἀπολογητικῆς, χάριν ὑμῶν καί χάριν τοῦ κόσμου: αὐτή ἀκριβῶς ἡ Ὁρθόδοξη Χριστιανική Ἐκκλησία, ἡ ἐν Ἑλλάδι καί ἀπανταχοῦ τῆς γῆς, ἀποδεικνύει σέ κάθε ἐποχή τόν μοναδικό της θησαυρό, τήν ἱστορική καί πραγματική θεο-ἐμπειρία της, μέ τούς ἱστορικῶς ὑπαρκτούς καί ἐπωνύμους Προφῆτες, Ἀποστόλους, Ἱεράρχες, Μάρτυρες, Ὁσίους καί Δικαίους, μέ τούς Σωφρονίους, Ἰακώβους, Πορφυρίους καί Παϊσίους κάθε ἐποχῆς. Αὐτοί εἶναι οἱ (ἐξ ἡμῶν καί μεθ' ἡμῶν) “πεῖρα μεμυημένοι”, ἐμεῖς εἴμεθα τό πλήρωμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος πού ἀποδέχεται καί ἀκολουθεῖ τούς “πεῖρα μεμυημένους”²⁰.

θ) Συναμφότεροι «εἴμεθα πεπεισμένοι (γιά νά χρησιμοποιήσω τόν ἐξ ἐμπειρίας λόγο ἐνός συγχρόνου θεόπτου θεολόγου, τοῦ μακαριστοῦ ἀρχιμ. Σωφρονίου) ὅτι κατά βάθος οἱ ἄνθρωποι ἀναζητοῦν τήν Ἐκκλησίαν, διότι μόνον ἐν Αὐτῇ εὐρίσκεται ἡ τελεία ὑπαρξίς, ἡ κατ' εἰκόνα τῆς Ἁγίας Τριάδος ὑπαρξίς, κατά τόν λόγον τοῦ Χριστοῦ: “Ἐρωτῶ... ἵνα πάντες ἐν ὧσι, καθῶς Σύ, Πάτερ, ἐν Ἐμοί καὶ ἐγώ ἐν Σοί, ἵνα καί αὐτοί ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν... Καί ἐγώ τήν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὧσιν ἐν καθῶς ἡμεῖς ἐν ἐσμεν, ἐγώ ἐν αὐτοῖς, καί σύ ἐν ἐμοί, ἵνα ὧσι καί τετελειωμένοι εἰς ἓν”»²¹.

Κληρονόμοι αὐτῆς τῆς ἐμπειρίας, ἡ ὁποία μεριζομένη καί διανεμομένη οὐδόλως διαιρεῖται ἢ δαπανᾶται, εἴμεθα ἡ σημερινοί Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί, καί συγκεκριμένα Ὑμεῖς καί ἡμεῖς καί οἱ ἀπανταχοῦ συνορθόδοξοι καί συνέλληνες.

ι) Αὐτήν τήν κληρονομιά, μέ τήν ὁποία γαλουχήθηκε σύνολος ὁ πολιτισμός μας, δέν μποροῦμε παρά νά τήν ἐκφράζουμε (ἀκόμη καί ὑποσυνείδητα) στόν τρόπο πού ἐρμηνεύουμε καί ἀντιμετωπίζουμε τίς προκλήσεις τῆς σύγχρονης ἐποχῆς, ἔστω κι ἂν ἡ ἐφηβική καί μετεφηβική μας νεωτερικότητα μᾶς ἐξωθεῖ σέ ἀλλογενεῖς μιμητισμούς.

Πέραν ὅμως αὐτοῦ, οὕτως ἢ ἄλλως καλούμεθα ἐπιπλέον σέ συγκεκριμένες προτάσεις καί κριτικές ἢ καί διαμορφωτικές

παρεμβάσεις στό πολυπολιτισμικό γίννεσθαι τῆς Εὐρώπης καί εὐρύτερα τοῦ κόσμου.

Ποιοί θά ἀνταποκριθοῦμε;

Ἀσφαλῶς ὅλοι ἐμεῖς, ἡγεσία, κλῆρος καί λαός, χωρίς ἐγωγικά συμπλέγματα, χωρίς παραμορφωτικές προκαταλήψεις, ἀμόλευτοι ἀπό εἰσαγόμενα συνθήματα καί ἀποσπασματικές παραποιήσεις τῆς ἀλήθειας, σίγουροι γιά τήν βιωμένη πληρότητα τῆς σαρκωμένης ἀλήθειας τῆς παραδόσεώς μας. Ἡ ἀντιπαλότητα λαϊκοῦ κράτους καί κληρικοκρατίας, πού ἀκρίτως ἐπηρέασε κάποτε τά καθ' ἡμᾶς, δέν ὑπῆρξε στήν παράδοσή μας, γιατί ἡ ἱστορία τῆς Ὁρθοδοξίας δέν γνώρισε ποτέ φεουδαρχική κληρικοκρατία. Τά ἀθειϊστικά φιλοσοφικά μανιφέστα ἦταν ἓνα ἔνδυμα τόσο παράταιρο γιά τόν δικό μας χῶρο. Καί ὁ πουριτανικός εὐσεβισμός ὡς ἠθικιστική αὐτάρκεια, ἀπό τόν ὁποῖο εἰσέτι διακατέχονται μερικοί νεόκοποι εἰσαγγελεῖς τῆς δημοσιογραφίας, μᾶλλον ταιριάζει στή φαρισαϊκή μιζέρια ἄλλων παραδόσεων καί ὄχι στή λεβέντικη ψυχή τοῦ Ρωμοῦ.

Λοιπόν; Νά ἀφήσουμε κατά μέρος τίς ἐπαρχιώτικες διχοστασίες καί τίς ἰδιοτέλειές μας, γιά νά ἀσχοληθοῦμε μέ τή διατήρηση, διαχείριση καί ἐπαύξηση τοῦ μοναδικοῦ μας ἐκκλησιαστικοῦ (καί ἐθνικοῦ) παραδοσιακοῦ θησαυροῦ.

Καί πῶς θά ἀνταποκριθοῦμε;

Καταρχήν, ὅσο ὠριμάζουμε καί διαπιστώνουμε ὅτι παράλληλα μέ τούς ὑπερεθνικούς θεσμούς, συνεχίζει νά λειτουργεῖ τό ἔθνος, ὀφείλουμε νά συνειδητοποιήσουμε πλήρως τήν ἰδιαίτερη πολιτιστική μας ταυτότητα, γιά νά ἀσκήσουμε σωστή ἄμυνα ἀπέναντι σε κάθε ἰσοπεδωτική πολιτιστική καί πολιτική ἐξάρτηση. Καί νά τό καταλάβουμε ἐπιτέλους πῶς δέν ὑπάρχει ἄλλη πολιτιστική ταυτότητα γιά τό ἔθνος μας ἀπό αὐτήν μέ τήν ὁποία τεκμηριωμένα μεγαλοῦργησε στή (λεγόμενη) βυζαντινή περίοδο καί ἀναμφιλέκτως ἐπιβίωσε μέ τήν ἐλληνορθόδοξη πα-

ράδοσή μας στην όδυνηρή μεταβυζαντινή δοκιμασία του ως πο-
νεμένη, έσταυρωμένη και άναστημένη Ρωμισύνη²².

Έπειτα, έχουμε τό κρίσιμο ιστορικό προνόμιο ως ή μόνη
(μέχρι τοῦδε) όρθόδοξη χώρα τής Ένωμένης Εὐρώπης νά “έκ-
προσωποῦμε” έν τοῖς πράγμασι τό όρθόδοξο πολιτιστικό πρό-
τυπο. Ίσως δέν εἶναι τυχαῖο ότι ή ιστορική συγκυρία ή μάλλον ή
Πρόνοια τοῦ Θεοῦ σέ μᾶς έπιμέρισε αυτό τό χρέος, καθώς ό Έλ-
ληνισμός ως φορέύς τής Όρθοδοξίας διεφύλαξε και ὑπηρετήσε
πληρέστερα τήν ὑπερεθνική οἰκουμενικότητά της, μαζί μέ τήν
λοιπή χριστιανική της έξάρτηση: μετριοπάθεια και έπιείκεια, άν-
θρωπινότητα και θεανθρωπινότητα, παραδοσιακότητα θεοπι-
κοῦ ήθους και εὐρύτητα ιεραποστολικοῦ ὕφους, άσκητική συνέ-
χεια τής θεουργίας και καθαιρομένη έκτείνεια²³ θεολογικής
μαρτυρίας.

Όλα αυτά άποτελοῦν τό μή ρευστοποιητέο άποθεματικό
μας, επί τῆ βάσει τοῦ όποίου μπορούμε νά έκδώσουμε τό δικό
μας “έθνικό νόμισμα” και νά άσκήσουμε μιά πραγματικά έθνική
πολιτιστική πολιτική. Δέν εἶναι στην έξουσία μας νά καθορί-
σουμε τίς ισοτιμίες μέ τά ξένα πολιτιστικά νομίσματα ή και μέ
τό πολιτιστικό “ΕΥΡΩ” ή έλευθερία εἶναι κυρίαρχος παράγοντας
στην ιστορία τοῦ κόσμου πρός τήν ένότητά του ή μη²⁴.

ια) Πάντως έμεῖς όφείλουμε νά έξηγήσουμε ότι τό νόμι-
σμα τής Όρθοδοξίας, μέ δοκιμασμένη τήν ποιότητά του στην
πυρά δεινῶν δοκιμασιῶν δύο χιλιετιῶν, έχει ως έγκόσμια και ὑ-
περκόσμια όνομαστική άξία:

1ον) τήν πρόταξη τοῦ άνθρωπίνου προσώπου έναντι τής
άνθρώπινης φύσεως, και κατά συνέπεια τήν θεόδοτη και άνα-
παλλοτρίωτη άξία έκάστου άνθρωπίνου προσώπου, τό όποῖο
δέν άποτελεῖ άσήμαντη και άμελητέα άριθμητική μονάδα μιᾶς
συλλογικής άνθρωπομάζας, αλλά τουναντίον ό σεβασμός του
συνιστᾶ «τό όντως άκλόνητον βᾶθρον τής ὑπάρξεως και συνυ-
πάρξεως ήμῶν»²⁵.

2ον) τήν άνυπέρθετη προτεραιότητα τής χριστιανικής άν-
θρωπολογίας, κατά τήν όποία «δημιουργῶν τόν άνθρωπον

“κάτ’ εικόνα καί καθ’ ομοίωσιν”, ὁ Θεός ἐπαναλαμβάνει Ἐαυτὸν ἐν ἡμῖν»²⁶. ὁπότε ὁ ἄνθρωπος δέν ἔχει ἀπλῶς ἀνθρώπινα, ἀλλὰ πολὺ ὑπέρτερα δικαιώματα, καί κατὰ θείαν ἐπιταγή οὐδεὶς δικαιούται νά ὑποβαθμίζει ἢ νά ἀδιαφορεῖ, νά φθονεῖ ἢ νά μάχεται, νά ἀδικεῖ ἢ νά βλάπτει, νά ἀποκλείει ἢ νά περιφρονεῖ, νά προσηλυτίζει δολίως καί νά ἐκμεταλλεύεται ἀθλίως, νά κατανέμει τίς ἀξιολογικές κατηγορίες καί καταχρηστικές ὑποδιαίρεσεις ὁποιοσδήποτε ἀνθρώπους, ὁποιασδήποτε φυλῆς καί ἡλικίας, ὁποιοσδήποτε πολιτιστικοῦ ἤθους, ὅπου γῆς²⁷. ὁ ρατσισμός καί ὁ κοινωνικός στιγματισμός ἀνθρωπίνων προσώπων εἶναι καταστάσεις ἀσύμβατες πρὸς τό θυσιαστικό φρόνημα καί ἦθος τῆς Ὁρθοδοξίας· ἡ κοινωνική ἀδικία ὑπὸ τῆ νέα ἐκδοχή της, τῆς συσσωρεύσεως πλούτου σέ λίγους καί τῆς ἐργασιακῆς ἐκμεταλλεύσεως ἢ τοῦ ἀποκλεισμοῦ καί τῆς καταδίκης τῶν πολλῶν ἀνέργων καί ἀνεστίων σέ λιμαγχονία καί λιμοκτονία, συνιστοῦν κατάφωρη περιφρόνηση τοῦ νόμου τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ· ἡ δολία ἐκμετάλλευση τῆς μεταφυσικῆς δίψας τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου καί τό δουλεμπόριο τῆς ψυχῆς του ἀποτελεῖ ἔγκλημα μισαδελφίας καί μισοθεΐας·

3ον) τὸν τονισμό τῆς ἱερότητος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὡς ψυχοσωματικῆς ὄντοτητος· καί ἐπομένως τὴν καταδίκη τῆς εἰκονοκλαστικῆς βεβηλώσεως τῆς ἐνοειδοῦς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀπὸ τὴν θεοστυγὴ σαρκολατρεία, πού ὑποκριτικὰ στιγματίζεται, ἀλλὰ καί ἀνερευθρίαστα ὑποθάλλεται ἀπὸ τὴν ἀναίσχυνη ἡδονοθηρία τῆς ἐποχῆς·

4ον) τὸν σεβασμὸ ὄχι μόνο του ἀνθρωπίνου ὄντος, ἀλλὰ καί πάσης της κτίσεως· ὁπότε ἀναντίρρητα καταγγέλλεται ὡς ἀντιβαίνουσα στό θέλημα τοῦ Κτίστου ἢ μικρόψυχη, ἄλογη καί ἀπρονόητη, ἢ ἀδηφάγος, ὑβριστική καί βέβηλη, ἢ τυφλή, τυραννική καί ὀριακά καταστροφική ἀντιμετώπιση τοῦ ἐμβίου καί ἀβίου οἰκολογικοῦ περιβάλλοντος, ὡσάν νά θέλει ὁ ἄνθρωπος νά ἐκφράσει παντοειδῶς τὴν ὕβρι τῆς ἀποστασίας του· ἡ στάση τοῦ πραγματικά Ὁρθοδόξου πιστοῦ εἶναι στάση ἔμπονης φροντίδος γιὰ τὴν θεοβλαστούργητη κτίση·

5ον) τό ἀνθρωπολογικό μήνυμα τῆς Ὁρθοδοξίας τονίζει τήν πραγματική αἰωνική προοπτική του θεόπλαστου ἀνθρώπου, ὡς συγκεκριμένης καί ἐκκλησιοποιημένης προσωπικῆς ὑπάρξεως· τοῦτο διδάσκεται Γραφικῶς καί τεκμηριώνεται ἀπτῶς μέ τήν παρουσία τῶν Ἀγίων στήν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τοῦ νῦν· ἐν ὀνόματι αὐτῆς τῆς προοπτικῆς καλούμεθα νά ἐμψυχώσουμε τόν ἀμήχανο ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας μέ τήν “ζῶσα ἐλπίδα” τῆς πίστεώς μας, βοηθώντας τον νά συνταιριάσει τήν ἐσχατολογική προσδοκία μέ τόν ἀγώνα γιά τήν μεταμόρφωση τοῦ κόσμου κατά τήν ἀποστολική προτροπή τῆς δεύτερης πρὸς Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολῆς τοῦ Ἀποστόλου τῶν ἔθνῶν Παύλου²⁸.

Μακαριώτατε καί ἱερώτατοι Πατέρες,
ἐξοχότατε κύριε Πρόεδρε τῆς Δημοκρατίας,
ἀγαπητοί μου,

κάθε ἐποχή παρουσιάζει στοιχεῖα εἰκονοκλαστικά, ἀντιπαραθέτουσα τήν δική της ἀποσπασματική ἐκδοχή περί παντός ἐπιστητοῦ στήν καθολική καί μοναδική ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ. Δέν γνωρίζω, ἂν τελικά ἡ τρίτη μεταχριστιανική χιλιετία θά πλειοδοτήσει τῆς παρερχομένης σέ εἰκονομαχική ἀλαζονεία, κατά τίς προβλέψεις τῶν σοφῶν του παρόντος αἰῶνος.

Ἡ Ἐκκλησία, εἰρηνεύουσα ἑαυτήν καί τόν κόσμο, πορεύεται τήν ὁδό τοῦ ἱστορικοῦ της χρέους, κρατοῦσα ἀναστηλωμένη στίς συνειδήσεις τῶν πιστῶν τήν ἄχραντη εἰκόνα τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Δέν ἀγωνιᾷ γιά τήν ἐσχατολογική φορά τῆς ἱστορίας, ἀλλά περιπτύσσεται τόν κόσμο “στεναγμοῖς ἀλαλήτοις” καί μέ ἰδρώτα “ὡσεὶ θρόμβους αἵματος”. Προσεύχεται.

Καί λιτανεύει τήν εἰκόνα τοῦ ἔργου τῆς κοσμοσωτηρίου Θείας Τοῦ οἰκονομίας.

Εἶναι μία λιτανεία δεητική πρὸς τόν Χριστό “ὑπέρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καί σωτηρίας” καί συνάμα κλητική πρὸς τόν κόσμο, μέ τά βαρυσήμαντα ἀποστολοπροφητικά λόγια τῆς Ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, λόγια κρίσιμα καί φοβερά, γεμάτα ἐσχατολογική σιγουριά καί ὑπομονή:

«Ὁ καιρός ἐγγύς ἐστίν. Ὁ ἀδικῶν ἀδικησάτω ἔτι, καί ὁ ῥυπαρός ῥυπαρευθήτω ἔτι, καί ὁ δίκαιος δικαιοσύνην ποιησάτω ἔτι, καί ὁ ἅγιος ἁγιασθήτω ἔτι. Ἴδού ἔρχομαι ταχύ, καί ὁ μισθός μου μετ' ἐμοῦ, ἀποδοῦναι ἐκάστῳ ὡς τό ἔργον ἔσται αὐτοῦ. Ἐγώ τό Α καί τό Ω, ὁ πρῶτος καί ὁ ἔσχατος, ἀρχή καί τέλος... Ναί, ἔρχου, Κύριε Ἰησοῦ»²⁹.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Φίλ. γ', 20-21.
2. Ἑμμεση ἀναφορά στό «Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας»: «Οἱ Προφῆται ὡς εἶδον, οἱ Ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν, ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν...».
3. Ἐφεσ. α', 23.
4. Εἰρηνικά θείας Λειτουργίας Μ. Βασιλείου (καί ἱ. Χρυσοστόμου).
5. Βλ. ἐπισημάνσεις Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου κατά τήν ὁμιλία του στή συνάντηση τοῦ Νταβός (2-2-1999), δημοσιευθεῖσα στήν «Ἐλευθεροτυπία», 3-2-1999, σ. 9: «Ἡ παγκοσμιοποίησις οὕτως ἐμφανίζεται ὡς τό νέον ὄραμα διά τούς μέν· ὡς νέα ἀπειλή διά τούς δέ...», ἔνθα ἀναλύονται δειγματοληπτικῶς οἱ κίνδυνοι ἀπό τήν ἀνεξέλεγκτη ἐφαρμογή τῆς παγκοσμιοποιήσεως καί προτείνονται ἠθικές ἀρχές γιά τήν πρόληψή τους.
6. Χριστουγεννιάτικο Μήνυμα τοῦ Καθηγουμένου τῆς ἱ. Μ. Γρηγορίου Ἁγίου Ὁρους ἀρχιμ. Γεωργίου Καψάνη μέ τίτλο «Χριστός καί παγκοσμιοποίησις»: «Τό ὑπερκράτος, ἡ ὑπεροικονομία, ὑπερθρησκεία δέν θά ὑπηρετοῦν τόν Χριστό καί τόν Ἄνθρωπο, ὡς Εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἀλλά τόν Ἀντί-

χριστο καί ὅσους προσκυνήσουν τόν Ἀντίχριστο», δημοσιευθέν στήν ἐφημ. “Ἡ Χριστιανική”.

7. Οἱ ὄροι εἶναι εἰλημμένοι ἀπό συνέντευξη τοῦ Ζάν Ντανιέλ, διευθυντῆ τοῦ Le Nouvel Observateur, στήν Ἡρα Φελουκατζῆ, δημοσιευμένη στό ἐνθετο “Ἰδέες γιά τόν 21^ο αἰώνα” τῆς “Ἐλευθεροτυπίας”, Δεκ. 1998, σσ. 4-5, μέ εἰδικό τίτλο “Ἀποχαιρετώντας τόν 20^ο αἰώνα”.
 8. Γιά τό “Πανθηρσκειακό ὄραμα (ἐφιάλτη) τῆς Νέας Ἐποχῆς”, βλ. ὁμότιτλο ἄρθρο τοῦ μοναχοῦ π. Ἀρσενίου Βλιαγκόφτη στό περ. “Διάλογος” τοῦ “Διορθοδόξου Συνδέσμου Πρωτοβουλιῶν Γονέων”, ττ. 13-15 (1998).
 9. Βλ. Δανιήλ β’.
 10. Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, Τά εὐρεθέντα ἀσκητικά, Λόγος 81ος.
 11. Ἡ διατύπωση αὐτῆς τῆς διαλεκτικῆς εἶναι τοῦ Ὑπατου Ἀρμοστῆ τοῦ ΟΗΕ γιά τά ἀνθρώπινα δικαιώματα, μέ τήν εὐκαιρία ἐορτασμοῦ τῆς 50ης ἐπετείου τῆς σχετικῆς Διακηρύξεως.
 12. Β’ Κορ. δ’ 6.
 13. Βλ. τήν παρουσίαση συνεντεύξεως τοῦ Σάμιουελ Χάντιγκτον στήν ἐφημερίδα “Die Welt” τοῦ Βερολίνου στό πλαίσιο τοῦ οἰκονομικοῦ φόρουμ στό Νταβός, ὅπου μεταξύ ἄλλων τόνισε: «Ἡ ὑπαρξη θρησκειῶν περιγράφει μιᾶ ἄλλη ἀνάγκη πού νιώθουν οἱ ἄνθρωποι, τήν πίστη δηλαδή σέ κάτι ἀνώτερο, πού μπορεῖ νά εἶναι καί ἡ μεταφορά τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ τους. Ὀλόκληρο τόν 20^ο αἰώνα αὐτό τό ρόλο ἔπαιξαν κοσμικές ἰδεολογίες. Μετά ὅμως τό τέλος τοῦ κομμουνισμοῦ καί τοῦ φασισμοῦ, οἱ ἄνθρωποι ξαναεπιστρέφουν στή θρησκεία» (“Ἐλευθεροτυπία” 3-2-1999).
- 13^α. Βλ. Πραξ. ιζ’ 16. Ἐννοεῖται ὁ θρησκευτικός συμφυρμός τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

14. Βλ. ἀρχιμ. Χρυσοστόμου Σαββάτου, Ἡ συμβολή τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στήν Εὐρωπαϊκή Ἑνωση, περ. “Ἐκκλησία”, 1-10-1998, σ. 704.
15. Βλ. παρατιθέμενη ἄποψη τοῦ R. Panikkar Cross Currents 29 (1979), σέ ἄρθρο τοῦ Καθηγητοῦ Ἰωάννου Καραβιδοπούλου στό συλλογικό τόμο “Παύλεια Γ’, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καί ὁ Εὐρωπαϊκός Πολιτισμός”, Βέροια 1997, σ. 189: «ὁ πλουραλισμός δέν εἶναι ἀπλή δικαίωση διαφόρων ἀπόψεων, ἀλλ’ ἡ ἀναγνώριση ὅτι τό ἀληθινό εἶναι κάτι περισσότερο ἀπό τό σύνολο ὅλων των δυνατῶν ἀπόψεων». Καί αὐτόθι, τήν ἐπισήμανση σύμφωνα μέ τήν ἄποψη τοῦ B. Demarest, «[ὅτι ὁ ὅρος “πλουραλισμός” δηλώνει] τή διδασκαλία ὅτι ὅλες οἱ θρησκευεῖες εἶναι ἐξίσου ἰσχυροί ὁδοί σωτηρίας».
16. Ἁγίου Διαδόχου ἐπισκόπου Φωτικῆς, Τά ἑκατό Πρακτικά Κεφάλαια, 76.
17. Βλ. Ἰακώβου Μάϊνα “Τό ὀρθόδοξο ἐκκλησιαστικό φρόνημα”, μελέτη στό συλλογικό τόμο “Μαρτυρία Ὁρθοδοξίας” ἔκδ. “Ἐστίας”, 1971 σσ . 53 ἐξ., ὅπου καί συνοψίζεται ἱστορικο-θεολογικά ἡ κρινομένη ἐκδοχή τοῦ “ἀπεκκλησιοποιημένου” χριστιανισμοῦ στά πλαίσια τῆς δυτικῆς χριστιανοσύνης· Μητροπολίτου Σερβίων καί Κοζάνης Διονυσίου (†) “Πατροπαράδοτον σέβας” (ὁμιλία στήν ἐορτή τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας λεχθεῖσα στόν Μητροπολιτικό Ναό τῶν Ἀθηνῶν, 20 Φεβρουαρίου 1998), ἀνάτ. περ. “Ἐκκλησία”, σσ. 11 ἐξ.· τοῦ αὐτοῦ “Ὁρθοδοξία καί Εὐρωπαϊκή Κοινότητα” (ὁμιλία στούς Ἀξιωματικούς του Α΄ Σώματος Στρατοῦ, 1 Μαρτίου 1990), Κοζάνη 1990, σσ. 14 ἐξ.· Νίκου Ἀ. Ματσούκα “Ὁρθοδοξία καί αἵρεση στούς ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς τοῦ Δ΄, Ε΄, ΣΤ΄ αἰώνα”, ἔκδ. Πουρνάρα, 1992.
18. Βλ. Στ. Γ. Παπαδοπούλου, “Ὁρθοδοξία καί Ἑλληνισμός, Πορεία στήν τρίτη χιλιετία”, ἔκδ. Παρουσία, 1996, σ. 38, ἔνθα καί σημαντικότερες ἐπισημάνσεις γιά τήν ἐν τοῖς

πράγμασι “διαλεκτική” μεταξύ τῆς Ὁρθοδόξου ἐμπειρίας καί τῆς εὐσεβιστικῆς – ἠθικιστικῆς – κοινωνιστικῆς ἐκπτώσεως τῆς δυτικῆς χριστιανοσύνης.

19. Νίκου Ἀ. Ματσούκα, ἔνθ. ἀν., σ. 8: «...ἀνάμεσα σέ δραματικές ἐντάσεις καί στό θρίαμβο, ἢ ἀκόμη καί στήν κακοήθεια, τῶν γεγονότων προβάλλει ἡ πορεία τῆς Θείας οἰκονομίας: πατριάρχες, κριτές, βασιλιάδες, ἱερεῖς, προφῆτες, ὁ ἄσαρκος Λόγος, ὁ σαρκωμένος Λόγος, ἀπόστολοι, ἐπίσκοποι, ἅγιοι, λαός ὅλα σέ μιά ἱστορική κοινότητα ἐνός σώματος. Κι ὅλο τοῦτο τό σῶμα μετέχει θεραπευτικά στήν ἀποκάλυψη, πού δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά οἱ Θεοφάνειες στήν κτίση καί στήν ἱστορία».
20. Παρ’ ἀρχιμ. Ἱεροθέω Βλάχω (νῦν Μητροπολίτη Ναυπάκτου) “Τό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας”, ἀνάτ. περ. “Ἁγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς”, τ. 733 (1990) σ. 500.
21. Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), “Ἀσκησις καί Θεωρία”, ἔκδ. Ἰ. Μ. Τιμίου Προδρόμου Ἑσσεξ Ἀγγλίας, 1996, σ. 161.
22. Βλ. Νίκου Ματσούκα, “Ἑλληνορθόδοξη παράδοση καί δυτικός πολιτισμός στά πλαίσια τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, ἔκδ. “Μήνυμα”, 1985 (μέ σύντομες συμπερασματικές προτάσεις ὅσον ἀφορᾷ τήν οἰκουμενικότητα, τόν κοσμοπολιτισμό καί τήν νηφάλια ἀντιμετώπιση τῶν ξένων ἐπιθέσεων)· Πρωτ. Θεοδώρου Ζήση “Ὁρθοδοξία καί Ἑλληνισμός. Νέα αἰχμαλωσία καί ἀντίσταση”, ἔκδ. “Βρυέννιος”, 1995 (μέ θεολογικές ἐπισημάνσεις τῆς ἀλλοτριώσεως τῆς Δύσεως καί σύγχρονη τεκμηρίωση τῆς αἰσιόδοξης προοπτικῆς τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν Ἑλλάδι πρός ἀντιμετώπιση πάσης ἐπιβουλής)· Στυλ. Γ. Παπαδοπούλου, “Ὁρθοδοξία καί Ἑλληνισμός, πορεία στήν Τρίτη χιλιετία”, “Παρουσία”, 1996 (μέ συγκεκριμένες προτάσεις ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικῆς μαρτυρίας ἔναντι τοῦ ἐπαρκῶς σκιαγραφουμένου ἀλλοτριωμένου δυτικοῦ χριστιανισμοῦ, ὅπως ἐγρήγορη, ἀναβαπτισμός στόν ὀρθόδοξο ρεαλισμό τῶν μυστηρίων

καί τῆς ἀσκήσεως, θεολογική καλλιέργεια καί “εὐρωστη” θεολογία)· Κων/νου Χολέβα, “Παιδεία & Ἐθνική ταυτότητα στήν ἐποχή τοῦ ΕΥΡΩ”, ἄρθρο στό περ. “Πειραϊκή Ἐκκλησία”, τ. 91, Φεβρουάριος 1999, σσ. 28-31 (μέ συγκεκριμένη πρόταση θετικῆς ἀντιδράσεως ὅσον ἀφορᾷ στήν προετοιμασία τῆς κοινωνίας μέσω τῆς παντοειδοῦς ἑλληνορθοδόξου Παιδείας)

23. Ὁ ὅρος στοῦ Στυλ. Παπαδοπούλου ἐνθ. ἀν.
24. Βλ. ἀρχιμ. Σωφρονίου, ἐνθ. ἀν. σ. 166: «Δυνάμεθα νά εἴπωμεν ὅτι διά τῆς Ἐνσαρκώσεως, διά τοῦ θανάτου ἐπί τοῦ Γολγοθᾶ, διά τῆς ἐκ νεκρῶν Ἀναστάσεως, διά τῆς Ἀναλήψεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἕως τῆς ἰσότητος αὐτῆς μετά τοῦ Πατρός καί διά τῆς καθόδου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁ Θεός ἐξεπλήρωσεν ἀπολύτως τό πᾶν διά τήν σωτηρίαν ἡμῶν. Καί ἐάν εἰς τήν ἱστορίαν τοῦ κόσμου ἡ ἐνότης παραμένῃ οὐχί πεπραγματοποιημένη, τοῦτο δέν εἶναι εἰ μή ἡ συνέπεια τῆς ἀντιστάσεως τῶν ἀνθρώπων εἰς τήν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐνότης δέν εἶναι δυνατόν νά πραγματοποιηθῇ εἰ μή διά τῶν προσπαθειῶν τῶν ἰδίων τῶν ἀνθρώπων, διότι ἡ ἀγάπη δέν δύναται νά ἐπιβληθῇ ἕξωθεν».
25. Ὁμιλία τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου, ἐνθ. ἀν.
26. Ἀρχιμ. Σωφρονίου, ἐνθ. ἀν., σ. 136.
27. Βλ. σχετικό μήνυμα Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Χριστοδούλου γιά τήν 50ή ἐπέτειο ἀπό τή διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἐφημ. “Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια”, ἔτος 23^ο, τ. 462, 16-1-1999, σ. 16: «Στή σημερινή δυσάρεστη γενικά κατάσταση τῆς ἀνθρωπότητας ἡ Εὐρωπαϊκή Ἐνωση ἀποτελεῖ μίαν ἐλπιδοφόρα προοπτική. Οἱ ἀρχές ἐπί τῶν ὁποίων οἰκοδομεῖται εἶναι οἱ Χριστιανικές καί βασικό στοιχεῖο της εἶναι ἡ προστασία τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Ἡ Ἐκκλησία μας, πού ἔ-

χει κατά καιρούς ύποστει πολλές και σκληρές σέ βάρος της διακρίσεις, βοηθάει μέ όλες τίς δυνάμεις στήν ολοκλήρωση τῆς Ε.Ε. εὐαγγελιζόμενη πρός ὅλους τήν Ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ καί τήν ἐξ αὐτῆς ἀνεκτικότητα καί ἀνοχή πρός τόν πλησίον, τόν ὁποιονδήποτε πλησίον, καί τή βοήθεια, συναντίληψη καί συμπαράσταση πρός τοῦ πάσχοντες καθ' οἷονδήποτε τρόπο συνανθρώπους μας, ιδιαίτερα τούς νέους, τούς ἀνεργούς, τούς ξένους καί τούς ἀδύναμους».

28. Βλ. καί Νίκου Ματσούκα “Ὁρθοδοξία καί αἵρεση”, ἔνθ. ἀν. σ. 55: «Ἡ ἐσχατολογική ἀναμονή περνώντας ἀπό διάφορες φάσεις τελικά δένεται μέ μιά ἄμεση μεταμόρφωση τοῦ κόσμου πού πραγματώνεται προοδευτικά διαμέσου τῆς καινῆς κτίσης, τῆς ὁποίας φορέας εἶναι ἡ Ἐκκλησία».

29. Ἀποκ. κβ', 11 – 13, 20.